

ONARICI ADALET SİSTEMİ ve DOMİNİC ONGWEN DAVASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Zeynep Deniz ALTINSOY¹

Öz

Onarıcı adalet teorisinin amacı çatışmanın taraflarının katılımı ile suçun sonucunda meydana gelen hasarın onarılmasıdır. Bu süreçte devlet organları eliyle adaletin sağlanmasından ziyade suçun asıl mağdurunun ve failin katılımı öngörülmektedir.

Böylelikle başta suçun mağduru olmak üzere fail ve toplumun da ihtiyacı olan onarıcı bir yaklaşım ortaya konulmuş ve taraflara sorumluluk bilinci yüklenerek topluma yeniden katılmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu hukuk yaklaşımının temelinde mağdur yer almaktadır ki mağdurun uğramış olduğu zararın giderilmesi anlayışından hareketle ortaya çıkmıştır. Hemen belirtmek gerekir, onarıcı adalet yaklaşımı aynı zamanda failin ifa ettiği zararlı eyleminin farkına varmasını, eyleminin sonuçlarını görmesini böylelikle ileride suç teşkil eden zararlı fiilleri yeniden işlememesini de hedeflemektedir.

Onarıcı adalet yaklaşımı ile suçlu ve mağdur bir araya getirilerek suçun sonuçlarından biri olan toplumsal bozulmayı, ahlaki çöküntüyü, toplum içinde yaşamının gerektirdiği geleneksel kurallarda ve ilişkilerde meydana gelen bozulmayı da önlemek amaçlanmaktadır.

Dolayısıyla çalışmada hukuk sistemlerin de yeni bir paradigma olan onarıcı adalet sisteminin aslında ne olduğu ve bu bağlamda özellikle savaştan çocukların çatışma esnasında işlemiş oldukları suçlar için uygulanabilirliği tartışılacaktır. Çalışmada izlenen yöntem birincil kaynaklar olan yargılamanın tutanakları ve uluslararası hukukun kaynaklarından olan anlaşmaların incelenmesidir. Bu çerçevede çalışmada öncelikle onarıcı adalet perspektifinin ne olduğunun tartışıldığı ve ceza-adalet sisteminden onarıcı adalete geçişin sebep olduğu şartlar ilk başlıkta anlatılacaktır. Devam eden başlıkta Ongwen'in yargı süreci, diğer başlıkta ise onarıcı adalet perspektifinin Ongwen Davası açısından uygulanabilirliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Onarıcı Adalet
Dominic Ongwen
Çocuk Savaşı
Cezalandırıcı Adalet
Uluslararası Ceza Mahkemesi
Lordun Direniş Ordusu

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi : 05.10.2021
Kabul Tarihi : 16.11.2021
E-Yayın Tarihi : 30.11.2021

AN EXAMINATION ON THE RESTORATIVE JUSTICE SYSTEM and THE CASE OF DOMINIC ONGWEN

Abstract

The aim of restorative justice theory is to repair the damage caused by the crime with the participation of the parties to the conflict. In this process, the participation of the main victim and the perpetrator of the crime is envisaged rather than the provision of justice by the state organs.

Thus, a restorative approach, which is needed by the perpetrator and the society and especially the victim of the crime, has been put forward and it is tried to ensure that they re-join the society by imposing a sense of responsibility on the parties. The priority of this legal approach is the victim, which has emerged from the understanding of eliminating the damage suffered by the victim. It should be noted right away that the restorative justice approach also aims to make the perpetrator aware of his harmful action, and make him see the consequences of his action, so that he does not commit harmful acts that constitute a crime in the future.

With the restorative justice approach, it is aimed to prevent social deterioration, moral collapse, and the deterioration in the traditional rules and relations required by living in society, which is one of the consequences of crime, by bringing the criminal and the victim together.

Therefore, in this study, what the restorative justice system, which is a new paradigm in legal systems, actually is and in this context, its applicability for crimes committed by warring children during conflict will be discussed. The method followed in the study is the examination of the proceedings, which are the primary sources, and the agreements, which are the sources of international law. In this context, firstly, what the restorative justice perspective and the conditions caused by the transition from the criminal-justice system to restorative justice will be discussed in the first title of the study. In the following section, Ongwen's judicial process and in the other section, the applicability of the restorative justice perspective for the Ongwen Case will be discussed.

Keywords

Restorative Justice
Dominic Ongwen
Child Warrior
Punitive Justice
International Criminal Court Lord's Resistance
Army

Article Info

Research Article
Received : 10.05.2021
Accepted : 11.16.2021
Online Published : 11.30.2021

Kaynakça Gösterimi: : Altınsoy, Z. D. (2021). “Onarıcı Adalet Sistemi ve Dominic Ongwen Davası Üzerine Bir İnceleme”. Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 2 (2), 22-36.

Citation Information: Altınsoy, Z. D. (2021). “An Examination On The Restorative Justice System and The Case of Dominic Ongwen”. Journal of Society, Economics and Management, 2 (2), 22-36.

GİRİŞ

Onarıcı adalet kavramı ceza adalet sisteminde yeni bir paradigmaya yön vererek, çağdaş ceza-adalet sistemlerinin tamamında görülen “cezalandırıcı adalet” sisteminden ayrılmayı ve farklılaşmayı gerektirmektedir. Cezalandırıcı adalet işlenen suç yasal düzenin ihlali olarak ifade ederken, onarıcı adalet bir yıkım ve zarar olarak değerlendirilmektedir. Onarıcı adaletin temel unsurunun cezalandırmadan ziyade onarma olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Onarıcı adalete göre, adalet tesis etmenin devletin görevi ve hakkı olmadığını, adalet sürecinde söz söyleme hakkının anlaşmazlıkların taraflarına ait olduğudur. Onarıcı adalet sürecinin başlayabilmesi için tarafların gönüllü katılımı ve failin sorumluluğu kabul etmesi gerekmektedir. Suçun doğurduğu yaraların sarılması ve taraflar arasında gerçek sulhun sağlanması onarıcı adalette esas alınmaktadır.

Lordun Direnişi Ordusunun Sinia Tugayının sorumlusu olan Dominic Ongwen henüz on yaşlarında iken okul yolunda Örgüt tarafından kaçırılmış ve bir savaşçı olarak yetiştirilmiştir. Bu süreçte birçok suçun hem mağduru hem de faili olmak kaydıyla vahşete tanıklık etmiştir. Çocuk yaşta savaşmak ve suç işlemek zorunda bırakılmış olan Ongwen 6 Aralık 2016'da başlayan yargısının neticesinde içinde savaş suçlarının ve insanlığa karşı suçların da bulunduğu altmış bir suçtan yirmi beş yıla mahkum edildi.

Çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması savaş suçu olarak kabul edilir. Ancak silahlı çatışmalarda çocuk savaşçıların kullanılması, günümüz çatışmalarının hem araçlarının hem de sistematizmasının çeşitlenmesi yüzünden sıkça rastlanan bir durumdur. Çatışmanın içinde hemen her işi yapan çocuklar, bir yandan kaçırılmaları nedeniyle çatışmanın mağduru, diğer yandan belki de çatışmanın gereği işlemeye zorunlu oldukları ağır insan hakları ihlalleri nedeniyle de faille dönüşüyorlar. Dolayısıyla bu çocukların statülerinin tanımlanması konusunda gerçek bir sorun ortaya çıkıyor. Çatışmanın neresinde oldukları karmaşık bir hal alıyor ve işledikleri suçlar açısından adaletin uygulanması da gerçek bir hesap verilebilirlik noktasında eleştirilmeye açık bir hale geliyor. Ancak Ongwen yargılandığı sırada erişkin bir insandı ve Örgüt içinde önemli bir mevkiye kadar yükselmişti. Dolayısıyla sadece çocuk yaşta işlediği suçlar değildi dava konusu olan. Dominic Ongwen için ceza-adalet sistemi uygun muydu, onarıcı adalet perspektifinden yaklaşmak neyi kazandırıp neyi kaybetmeye yol açacaktı.

Bu noktadan yola çıkarak çalışmanın amacı onarıcı adalet düşünce sisteminin hangi suç tiplerinde etkin bir sonuç alacağına yönelik bir inceleme yapabilmektir. Pozitif hukuk sisteminin toplumun yapısına ve ihtiyacına istinaden gelişme gösterdiğini, hukukun organik bir yapı olduğu gerçeğini göz ardı etmeksizin adaletin gerçekleştirilmesinde etkin bir yöntem midir sorgulamaktadır. Söz konusu çocuklar olduğunda onarıcı adalet sisteminin etkinliği kayda değer bir umut da olabilmektedir.

Öyle ki; suç teorileri kapsamında bir perspektiften bakıldığında suçun öğrenilen bir olgu olduğunu savunan teoriler mevcuttur. Bu durumda fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimini henüz tamamlamamış bireyler olarak çocuklar açısından onarıcı adaletin önemi büyük olabilir.

1. Onarıcı Adalet Sistemi ve Ortaya Çıkmasında Etkin Sebepler

Onarıcı adalet kavramı ceza adalet sisteminde yeni olduğu düşünülen bir yaklaşımdır. 1070'li yılların ortalarından itibaren Kıta Avrupası'nda uygulamada yer alan yargılama usulünün eksik yönlerine çekilen

dikkat ile gelişme göstermiştir. Mevcut adalet paradigmasının failinin kim olduğu ve suçun ne olduğu yönüyle ilgileniyor olması nedeniyle ortaya çıkan haksız fiilin onarılması veya giderilmesinde tek taraflı bir yöntemi benimsemiş durumdadır. Onarıcı adaletin temel unsurunun cezalandırmadan ziyade onarma olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Werner ve Stuart, 1995: 210-224). Onarıcı adalete göre, adalet tesis etmenin devletin görevi ve hakkı olmadığını, adalet sürecinde söz söyleme hakkının anlaşmazlıkların taraflarına ait olduğudur. Bu bakış açısı ile onarıcı adalet yaklaşımının suça, faile, mağdura ve suça müdahale hususunda ceza adalet yaklaşımından ayrılmaktadır. (Özbek, 2018: 3-15). Onarıcı adalet sürecinin başlayabilmesi için tarafların gönüllü katılımı ve failin sorumluluğu kabul etmesi gerekmektedir. Suçun doğurduğu yaraların sarılması ve taraflar arasında gerçek sulhun sağlanması onarıcı adalette esas alınmaktadır. Onarıcı adaletin ceza adaletinde meydana getirdiği paradigmatik değişim ile mevcut ceza adalet sisteminin yapısı, işlevleri ve hedeflerini şekillendiren, cezalandırıcı adalet paradigmasından ayrışarak ceza adaletine yeni bir anlayış getirmeyi amaçlamaktadır (Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, 2021: 21).

Onarıcı adalet yaklaşımı birçok devletin adalet sisteminde benimsemiş olduğu ceza-adalet yaklaşımına alternatif olmasından ziyade bu yaklaşımın iş yükünü üzerinden alabilmek ve toplumsal düzenin sağlanmasına yeni bir bakış açısı getirmek amaçlı uluslararası kuruluşlar tarafından da desteklenmiştir² (BM. Viyana, para. 29). Yaklaşım her ne kadar 1970’li yılların ortalarından itibaren adalet sistemlerinde bir yenilik olarak anılmaya başlasa da bugün dahi geliştirilmekte olan bir kavram olduğu için üzerinde tam bir ortak payda da birleşilemediğini söylemek gerekir. Dolayısıyla kavram bugün “pozitif adalet”, “toplumsal adalet”, “düzeltici adalet”, “iyileştirme”, “toplum temelli adalet yaklaşımı”, “düzeltici adalet” şeklinde de anılmaktadır (Miers, 2001: 85-88).

Onarıcı adalet yaklaşımı ile toplum içinde failin eylemi neticesinde meydana gelen suç olgusuna toplumun aktörleri tarafından bir tepki verilmektedir. Bu bağlamda Barton geleneksel ceza adalet sisteminden çok daha işlevsel olduğunu onarıcı adaletin dört temel perspektifle bu işlevselliği sağladığını söylemiştir (Barton, 2000a: 44). Bu perspektifleri “ahlaki bozulmanın tersine döndürülmesi, sosyal ve ahlaki gelişmenin sağlanması, bütünleştirici utanmanın bir diğer deyişle nedamet duygusunun yaratılması, duygusal ve ahlaki bakımdan iyileşmenin sağlanması” olarak belirlemiştir. Barton’a göre, geleneksel ceza-adalet sisteminin cezai bir eyleme adil cevaplar vermede yetersiz kalmaktadır. Adil cevapların verilebilmesi için ceza adaletinde gerçekliklere açık bir tutum sergilenmelidir. Bunun yolu da onarıcı adalettir, nitekim varolan sistemsel bozukluk bunu zorunlu kılmaktadır (Barton, 2000a: 45-48). Geleneksel ceza-adalet sisteminin temelinde yatan uygulama sürecinde suç olarak tanımlanmış eylemin yanıtı ceza-adalet uzmanları tarafından verilmektedir. Ancak bu yaklaşımda gerçekten bir çok eksiklik

² Bu bağlamda Birleşmiş Milletler “Suçun Önlenmesi ve Failere Yönelik Muamele Kongresinde, Suç ve Adalet Üzerine Viyana Deklarasyonu: Yirmi birinci Yüzyılın Zorluklarıyla Yüzleşmek” isimli oturumunda başta mağdurlar olmak üzere fail ve toplumun içinde yer alan grupların ve konuyla ilgili olan tüm kişilerin haklarına, çıkarlarına özen gösteren onarıcı adalet yaklaşımlarının desteklenmesi ve programları uygulayan devletlerin özverilerinin takdir edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 2002 yılında onarıcı adalet yaklaşımını uygulamaya geçiren devletlere bir çağrı yapmış, bu bağlamda Uzmanlar Grubu tarafından düzenlenmiş olan Ceza Konularında Adalet Programlarının Kullanılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Temel İlkelerinin içinde olduğu bir öneriyi kabul etmiştir. Bknz; (Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century), 10. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Failere Yönelik Muamele Kongresi, Viyana, 10-17 Nisan 2000, A/CONF. 184/4/Rev. 3, para. 29.; Bangkok Declaration—Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 18-25 Nisan 2005, para. 32.

vardır. Örneğin ceza-adalet yaklaşımında uzmanlar gerçek profesyonellerdir ancak mağdur ve failin adalet ihtiyaçlarını anlayabilmek için gerekli olan ayrıntılı bilgi ve takdire sahip olmadıkları gerçektir. Bu iki tarafın kendi yakın topluluğu, aileleri veya arkadaşları kişisel bilgilerine sahiptir. Bu bilgilerin önemi; suçun çözümünde ve nedenlerinde ihtiyaç ve koşulların kişi üzerinde oynamış olduğu rolün belirleyiciliği konusunda vakaya daha derin bir perspektiften bakılmasını sağlamasındadır. Bir başka ifade ile ceza adaleti uzmanları ve bürokrasi kaçınılmaz biçimde birincil paydaşların ihtiyaç duymuş olduğu adaleti yansıtmayacak prosedürel önceliklere ağırlık vereceklerdir. Netice itibarı ile bu tutum dayatılan bir sonuç olacaktır. Mevcut ceza adalet anlayışının bu geleneksel yaklaşımı insanların faydasına olmayacak ve hatta verimsiz bir süreç çıktısı elde edilecektir. Dolayısıyla ceza-adalet yaklaşımının odaklandığı sonuç kimin kazanıp kimin kaybedeceğine dair bir cevap niteliğinde olacaktır (Barton, 2000b: 58). Ceza-adalet yaklaşımının bu çıktısı ne fail ne de mağdur tarafından sahiplenilmiş bir sonuç olmayacaktır. Netice itibarıyla geleneksel ve yetkinliği kanıtlanmış olsa bile ceza-adalet yaklaşımı daha az paydaşın memnun olduğu muhtemelen bu memnuniyetin de haksız biçimde edinildiği bir sonuç ortaya koymuş olacaktır. Elbette bu hususların gerçekliğini kanıtlamak çalışmamızın amacı dışındadır. Ancak gelinen noktada onarıcı adalet yaklaşımına dair süreçlerin devletler tarafından tercih edilme sayılarında bir artışın olduğu da aşikardır. Onarıcı adalet kavramı, Anglo-Saxson menşeli bir kelime olduğu için daha çok Kanada, ABD ve Britanya’da kullanılmaktadır (Baytaz, 2012: 117). Kavram aynı zamanda ceza alanında mağdur ve failin arabuluculuğu kapsamında Ontario ve Elmira adında iki suça sürüklenmiş çocuk davasında Kanada’da uygulama alanı bulmuştur. Dolayısıyla ilk onarıcı adalet uygulaması suça sürüklenmiş çocukların fiilleri nedeniyle topluma ve suçtan direkt zarar görenin zararının tazminine yönelik bir uygulama olmuştur (Peachey, 1989: 14-15; Özbek, 2005: 191). Bu uygulama sadece Kanada ile sınırlı kalmamış ABD, Avusturya, Fransa, Almanya, Norveç, İspanya’da onarıcı adalet yaklaşımını özellikle çocuk suçlular açısından uygulamaya başlamışlardır (Akyüz, 2003: 140). Bu gelişmelerin neticesinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi onarıcı adalet yaklaşımının Avrupa devletleri genelinde uygulamaya konulması için özel çalışma grupları oluşturulmasını ön görmüştür. Bakanlar Komitesi’nin 15 Eylül 1999’da, R (99)19 sayılı “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” konusunda aldığı tavsiye kararı kabul edilmiştir.

1.1. Onarıcı Adalet Yaklaşımının Temelinde Belirginleşen Teorilerin İyileştirmeye Çalıştığı Toplumsal Algılar

Onarıcı adalet yaklaşımının hedefinde aslında suç olarak tanımlanan eylemin kendisine yöneltilmiş bir tepki vardır. Fail suç teşkil eden eylemiyle kendi vicdanını bir takım gerekçelerle ortadan kaldırmaya gayret eder. Bu tutum onarıcı adalet yaklaşımında iyileştirilmeye çalışılan yanlış algılardan birinin psikolojik yönünü temsil eder. Bu psikolojik yönü Bandura’nın örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Fail eyleminin zararını bilir ve bunu “bu işten yeteri kadar para kazanırsam başkalarına da yardım yaparım” şeklinde vicdani bastırma ile öter. Yani suçun kötü sonuçları iyi olduğunu tasavvur ettiği sonuçla rasyonelleştirir. Başka şekilde zararın kötü sonucunun kişisel sorumluluğunu reddeder ya da sorumluluğu daha aza indirger. Örneğin “ben sadece bana söyleneni yaptım, yapmak zorundaydım” şeklinde bir savunma failin şahsi sorumluluğuna dair küçümseme şeklindedir. Fail suçun sonucunun kurbanı

etkilemediği iddiası ile de bu vicdan susturma eylemini gerçekleştirmeye gayret eder. “Onlara bir şey olmaz, zaten zenginler, çaldığım birkaç parça şey onları etkilemez” gibi cümleler failin eyleminin sonuçlarına karşı yapmış olduğu bir reddiye şeklindedir. Ya da mağdurun bu eylemi hak ettiğine dair mağduru suçlayıcı veya aşağılayıcı cümlelerin arkasına sığınır (Bandura, 1990: 142-150). Dolayısıyla vicdanın susturulması için gösterilen çabalar ahlaki bozulmaya neden olan temel argümanlardan biridir ve bu argümanın tersine dönmesini sağlamanın yolunun onarıcı bir yaklaşımla sağlanabileceği düşünülmektedir (Retzinger ve Scheff, 1996: 323-326). Bandur’a bu ahlaki ve vicdani susturmanın nedenlerinin ceza-adalet yaklaşımının bir sonucu olarak toplumda yer ettiğini iddia eder. Oysa iyi yönetilen onarıcı adalet toplantılarının dönüştürücü gücü vardır. Bu sayede suçtan zarar gören, kendisine verilen zararı, suçluya yüz yüze anlattığı toplantılarda failin “iç geri çekilme mekanizmalarına” etki edecektir. Neden olunan eylemleri sorgulatacak ve nedameti uyandırarak ahlaki çöküntüyü tersine çevirecektir. Ahlaki bozulmanın onarıcı yaklaşımın öngördüğü yöntemlerle geriye çevrilmesi suçlunun entegrasyonunun sağlanmasına değil, kurbanın da restorasyonunun sağlanmasına hizmet edecektir (Barton, 2000c: 67).

Diğer taraftan ahlak içinde insanların davranışlarının yer aldığı sosyal olarak inşa edilmiş bir gerçeklik olarak görülebilir. İnsanların davranışları ahlaki doğru ve yanlış açısından değerlendirilir. Toplumsal olarak kabul edilebilir veya zorunlu ilişki kurma yolları ve başkalarına karşı toplum tarafından onaylanan davranışlar doğru, kabul edilemez ve onaylanmayan davranışlar yanlış sayılır. Toplumda huzurlu ve bir arada yaşama ve sosyal uyum için ahlakileştirmenin her kişi için yapılabilmeli olması gerekir. Toplumun her üyesi birbirinden etkilenerek kültürlenir ve bu durumda ahlakileştirme olumlu anlamda sağlanmış olur.

Ahlakileştirmede başarısız olan kişiler kültürel etkileri kabullenememiş ve kültürlenmenin sürecinden geçememiş dolayısıyla kendi yaşamlarında ve diğer bireylerin yaşamında önemli bir yer tutan değerlere ve sosyal normların gelişmesine katkıda bulunamamıştır. Bu açıdan bakıldığında, ahlak toplumda önemli bir işlev görür ve sosyal uyumu kolaylaştırır. Bir başka deyişle onarıcı yaklaşımın hedeflediği sorun çözme pratiğinde sosyal ve ahlaki gelişmenin de sağlandığı iddia edilir. Bireyin öğrenme süreci toplumdaki diğer katılımcılar ve bireylerin hataları ve kendi hatalarını bilmeyi de içerir (Barton, 2000, Beccaria, 2016: 71-84). Onarıcı adalet yaklaşımı mağdur ve faili suçtan zarar gören diğer aktörleri bir araya getirerek olumlu ve olumsuz ahlaki olguların öğrenilmesine fırsat sağlarken olumsuz davranışların toplumun dışına atılarak kültürlenmenin önünü açar ve sosyal ahlaki gelişimi sağlar. Onarıcı adalet yaklaşımı hatalı davranışın koşullarının tam bir olgusal ve ahlaki resmini sunar ve böylece tüm katılımcılar sonuçlar ve nedenlere dair bilgilenir (Braithwaite, 2002: 42).

Diğer bir perspektif onarıcı adalet yaklaşımında duygusal ve ahlaki gelişimin sağlandığı durumların da varlığına işaret eder. Bu perspektifte onarıldığı iddia edilen hasar aslında hem maddi hem manevi yöndedir. Fail ve mağdur nihai bir anlaşmaya ulaşmıştır. Dolayısıyla mağdurun mağduriyeti tazmin edilmiş, toplum hizmeti veya daha özel olgularla bu tazmin sağlanmıştır (Retzinger ve Scheff, 1996: 317). Retzinger ve Scheff pişmanlık belirtisi, saygı, nezaket, özür dileme gibi eylemleri duygusal ve ahlaki gelişimin sağlanmasında çekirdek dizin olarak belirlemiştir. Yazarlara göre failin mağdurdan özür

dilemesi ve mağdurun onu affetmesi mağdurun memnuniyetinin ve failin tekrar suç işlemede engel teşkil edecektir. İşte bu dizin uzlaşmanın anahtarıdır. Dolayısıyla böyle bir anahtarın uzlaşmaya neden olması ile duygusal ve ahlaki gelişim fail için de mağdur için de olumlu ve onarıcı olmaktadır. John Braithwaite'e göre, suç en iyi şekilde, topluluğun kendi üyeleri içinden seçilmiş birincil denetleyicilerin aktif denetimleri aracılığıyla kontrol edilir (Braithwaite, 2002: 8). Oysa aile ortamı bize en iyi şekilde ve saygıyı koruyarak da utandırma olanağının olduğunu gösteren örnek topluluktur. Dolayısıyla faili eyleminden dolayı bütünleştirici utandırma perspektifi ile topluma yeniden entegre etmenin yolu onarıcı bir uygulamadan geçmektedir. Öyleyse failin olduğu onarıcı bir yaklaşımın uygulanması esnasında onun ailesinin ve yakınlarının varlığı hem faili utandıracak hem de ailesinin ve yakınlarının dışlamasından ziyade onun saygı duyduğu bireylerin önünde aşağılanmadan davranışının onaylanmadığını görmesini sağlayacaktır. Bu tutum failin toplumun dışına atılmadan olumsuz davranışının reddinin bir göstergesi olduğu için bütünleştirici özelliğinin de ön plana çıkarak failin entegrasyonunda etkin olacaktır.

Onarıcı adalet yaklaşımı elbette faili haksız fiilinden dolayı pür-i pak bir konuma layık görmek amacıyla değildir. Bu yaklaşımın amacı şayet böyle olsaydı içinde bulunan “adalet” kavramının geçerliğinden bahsetmek yanlış olurdu. Onarıcı adalet yaklaşımının şayet failin ve mağdurun yaşı, cinsiyeti, ırkı gibi özelliklerine bakılmaksızın uygulanabilirliği tartışılıyor ve bir çok modern hukuk uygulamalarında yer alabiliyorsa söz konusu çocuklar olduğunda suçun hem mağduru hem faili olabilecekleri önemle belirtilmelidir. Bu eksende çocuk suçlular için uygulanabilirliği daha makul bir yaklaşım olabilir (Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, 2021: 26).

2. Dominic Ongwen Davası

Dominic Ongwen Kuzey Uganda'da 2002 ve 2005 yılları arasında Tanrının Direnişi Ordusu içinde işlemiş olduğu suçlar için yargı önüne çıktı.

Savcılık tarafından Ongwen'e “sivillere yönelik saldırıları yönetme, cinayet, köleleştirme, işkence, zalimce muamele, yağma, ciddi bedensel yaralanmalara yol açma sorumluluğu, sivil kamp sakinlerinin kaçırılması, tecavüz, zorla evlendirme, çocuk asker kullanımı ve sivil nüfusa karşı diğer insanlık dışı eylemler” isnat edilmekteydi. Ongwen, Tanrının Direniş Ordusu'nun (Lord's Resistance Army's, LRA) komuta takımının bir parçası olmakla suçlanıyordu. Dolayısıyla Ongwen'in suçlandığı bazı suçlar, komuta sorumluluğu nedeniyle ağırlık taşıyordu. Ongwen 16 Ocak 2015 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından tutuklandı ve bir yıl sonunda yargısına başlandı (Ongwen ve Kwoyelo, 2021: 3-7).

Ongwen, LRA ile Uganda hükümetinin silahlı ordusu olan Uganda Halk Savunma Gücü (The Uganda People's Defense Force, UPDF) arasındaki silahlı çatışma sırasında bu suçları işlemişti. Uganda Hükümetini silahlı bir direnişle devirmeye çalışan LRA Uganda'nın sivil halkına birçok saldırı düzenledi. LRA aynı zamanda sivil nüfusun içinden 15 yaşın altındaki çocukları kaçırpıp örgüte asker temin etmişti (Asimakopoulos, 2010: 10-22). Diğer taraftan kız çocukları ve kadınlar köle ve evlilik partneri olarak bu örgüt içinde hizmet etmeleri için kaçırıldılar (Human Rights Watch, 2010: 3-5).

Ongwen'e yöneltilen suçlar ilk etapta üç savaş suçuydu ve Kuzey Uganda'nın Gulu bölgesindeki

“Lukodi Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler” (IDP) kampındaki tek bir saldırı sırasında işlendi. Daha sonra Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı, Ongwen'i ek suçlarla suçladı. Ongwen'in Davası, UCM'deki tek bir davalıya karşı yöneltilen suçlamaların sayısı açısından bir ilk oldu. Ongwen'e yöneltilen suçlardan başka 19 suçlama daha eklendi. Bu suçlar daha çok cinsiyet temelli suçlardı. Sonuç olarak tecavüz, zorla evlendirme, işkence ve savaş suçları, cinsel kölelik, köleleştirme, zorla gebe bırakma, haysiyete yönelik suçlar bu dosyada yer aldı.

Roma Statüsü'nü 14 Haziran 2002'de onayan Uganda 1 Temmuz 2002'de Statüyü yürürlüğe soktu. Bu doğrultuda Uganda ülkesinde ya da Uganda'nın vatandaşları tarafından işlenen savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırımla ilgili suçların yargı yetkisine bu tarihten sonra UCM yetkili oldu. Şayet bu suçları soruşturmak veya kovuşturmak konusunda Uganda Hükümeti isteksiz veya yetersiz olur ve bu kanıtlanırsa UCM yargı yetkisini kullanabilecek durumdaydı. Dolayısıyla Uganda bahsi geçen suçların soruşturulması ve yargılanması için Ocak 2004'te UCM'ye başvurdu ve Mahkeme yargı yetkisini kullandı.

Hükümete göre ülkede işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar, LRA ile Uganda'daki ulusal kuvvetler arasında meydana gelen çatışma neticesinde işlenmişti. Dönemin UCM savcısı Luis Moreno-Ocampo, Temmuz 2004'te kuzey Uganda'daki ağır suçları soruşturma konusunda harekete geçeceğini deklare etti. Savcı soruşturmayı bitirdiğinde Uganda hükümetinin iddialarının UCM'nin “başvuru kabul edilebilirlik standartlarına” uygun olduğunun ve mevcut kanıtlarla iddiaların yeterince desteklendiğini tespit etti. Uganda'da 18 yaşın altında birçok çocuğun LRA tarafından sistematik olarak kaçırıldığı ve örgütün içinde bulunan kişilere kız çocuklarının eş olarak temin edildikleri UNICEF raporlarında belirtilen bir durumdu. Kaçırılan toplam çocuk sayısı 29.000'e ulaşmış ve bu durum raporlarda yer almıştı. Kaçırılan çocukların önemli bir kısmı bir yıl dolmadan öldürüldü, bir kısmı ise örgüt tarafından serbest bırakıldı veya kendi imkanlarıyla örgütten kaçtı. 2001'in sonuna gelindiğinde LRA'nın içinde olduğu tespit edilen 5.555 çocuk vardı (UNOCHA, 2021: 1-5). Diğer taraftan LRA içinde öldürülen erişkin insanların sayısı henüz tespit edilmiş durumda değildi. Bu durum LRA tarafından öldürülen toplam insan sayısının ne olduğuna dair net bilgiye ulaşılmasını engellemiştir. Uganda'da yaşanan iç çatışma hakkında düzenlenen bir raporda (Allen, 2005: iii) kız çocuklarının kaçırılmalarındaki nedenin bu çocukların gençlikleri ve zekalarının örgüt içinde faydalı olacakları ve örgüt içinde seks kölesi olarak kullanılacakları olduğu belirtilmiştir (Gersony, 1997: 35). Örgütün çocukları kaçırmakla kurban ve katliamlar ile ülkedeki korku düzeyini siviller içinde hat safhaya ulaştırmayı amaç edinmişti.

Örgüt çocukları genellikle ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin bulundurulduğu yerleşim yerlerinden kolaylıkla kaçırabiliyordu. Bu kamplardan kaçırılan çocuklar örgüt tarafından birçok yere taşınmış ve köleleştirilmek suretiyle örgütün amaçlarına hizmet ettirilmişlerdir (Temmerman, 2001: 39). Bu kamplardan çocukların kaçırılmalarını önlemek için yine kamp sakinleri ve misyonlar tarafından önlemler alınmaya çalışılıyordu. Bahsi geçen önlemler çocukların yaşları ve psikolojik, fizyolojik durumları göz önüne alındığında gerçekten başka bir sorun haline geliyordu. Çocuklar her gece buldukları yerlerden alınıp başka bölgelerdeki okul, kilise gibi kurumların verandalarında saklanarak örgütün ulaşacağı hedefler olmaktan çıkarılıyorlardı. Uganda'nın Gulu kasabasında 1 Nisan 2004'ten başlayarak 11 gece boyunca devam ettirilen bir anket çalışmasında çocukların yürüdüğü yollarda toplam yirmi bin çocuk ile

görüşülmüştür (Falk, Lenz ve Okuma, 2004: 43).

Dominic Ongwen Uganda'da küçük yaşta kaçırılarak LRA saflarına katılan çocuklardan birisidir. LRA'nın kaçırdığı ve hayatta kalabilen diğer çocuklar gibi Ongwen'de Örgütün içinde büyüdü ve örgütün saflarında orta ve üst komuta seviyelerine ulaştı. Dolayısıyla Ongwen Uganda'daki çatışma sonrasında adil yargılama yapılabilmesi adına oluşan karmaşık durumun bir örneği haline geldi. Ongwen ve onun durumunda olan diğer failleri basit fail kategorisinde düşünmek ve bu konumda yargılanmalarını sağlamak onların çocuk yaşta yaşadıkları mağduriyetin görmezden gelinmesine neden olmaktadır.

2.1. Onarıcı Adalet Perspektifinden Ekseninde Dominic Ongwen'e Yaklaşmak

Dominic Ongwen 21 Mayıs 2021 yılında yapmış olduğu temyiz savunmasında çocuk yaşta örgüte kaçırılarak dahil edilmiş olmasına dikkat çekerek bugün yargılamasında kullanılan delillerin bu durumu göz ardı edilerek aleyhine kullanıldığını iddia etmiştir (ICC-02/04-01/15, para: 23-26). Örgütün içinde bir çocuğun gelişiminin olumsuz olarak etkileneceği gerçeğinin mahkeme tarafından görmezden geldiği ve Ongwen'in örgütün lideri olan Joseph Kony'in güdümünde onun her istediğini yapmakla mükellef hissettirildiğini yargılama esnasında önemli bir psikolojik ve fiziki baskıya maruz kaldığını hesaba katmadan maddi ve hukuki hatalar yaptığını iddia etmiştir (ICC-02/04-01/15, para: 46). Savunmaya göre mahkemenin bu tutumu Ongwen'in mağdurlar nazarında da onun bir çocuk olarak örgüte dahil edildiğinin görülmemesine ve dahi "koşulların bütünü" ve "karşılaştırılabilir koşulları" göz ardı etmelerine neden olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla mağdurlar bu yaklaşımın etkisinde kaldıklarını ve onun aslında örgüte katılımının ilk yıllarında mağdur olduğu gerçeğini unuttuklarını, bahsi geçen karşılaştırılabilir koşullar ve bütün koşulların değerlendirilmesinden uzak bir perspektifle Ongwen'i değerlendirmek zorunda olduklarını iddia etmiştir (ICC-02/04-01/15, para: 46). Savunma Joseph Kony'nin manevi güçler kullanarak gençleri ve çocukları bir erişkinden daha fazla kontrol altında tuttuğunu iddia etmiş bu durumun aslında kültürel ve bölgesel özelliklerin de mahkeme tarafından dikkate alınmadığı ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Ongwen örgütün savaşçılarından biri olduğu ilk yıllarında çocuk yaşta olduğu ve aslında bir mecburiyet neticesinde bu örgüt içindeki eylemlerini gerçekleştirdiği iddiasındadır. Yargılama boyunca bu noktaya dikkat çekmeye çalışmıştır. Ongwen'in özellikle işaret ettiği diğer nokta ise örgütün lideri olan Kony'nin manevi güçlerine olan inancıdır ki bu bağlamda çocuk olmasının verdiği savunmasız durumunun kullanıldığı ve iradesinin sakatlandığıdır. Diğer taraftan mağdurlar dava sürecinde tazminat taleplerini destekleyecek gizli belgelerin Ongwen'in savunmasına bir cevap olarak değerlendirilmesini istemişler ve bir uzlaşma konusunu gündeme dahi getirmemişlerdir. Bu gizli belgelerin örgüt tarafından ortadan kaldırılacağı ve mahkeme tutanaklarına geçmeyeceği kaygısı Ongwen ile uzlaşma mağduriyetlerini anlamasını beklemekten daha ağır basmıştır. Örgütün mağdurlara karşı işlemiş olduğu suçların niteliği göz önünde bulundurulduğunda fiilere mağruz kalan insanların anlaşılardan evvel mağduriyetine sebep olanın bir yaptırımla karşılaşmasını beklemesi kadar anlaşılır bir durum görünmemektedir. Zaten onarıcı adalet yaklaşımı ceza adalet yaklaşımından ayrı düşünülmesi ya da tamamen tek başına uygulanması önerilen bir hukuk yaklaşımı da değildir. Dolayısıyla bir nedametinin oluşması için ceza adalet sisteminin özellikle ağır suçlar söz konusu olduğunda failin topluma yeniden uyumlanması açısından uygulanması elzem perspektiflerden biri olduğunun hatırlatılmasında fayda

vardır. Her ne kadar ceza adalet yöntemi devleti mağdur olarak gördüğü ve suçtan asıl zarar görenin mağduriyetini göz ardı ettiği bağlamında eleştiriliyor olsa da toplumsal sözleşmenin temelinde olan ve devletin vatandaşının güvenliğini sağlaması, toplumun düzenini müesses hale getirmesi sorumluluğu nedeniyle uygulama zeminini kaybetmesi beklenemez.

Dominic Ongwen ve onun durumunda olan kişiler açısından ise, onları “karmaşık siyasi failer” olarak anmak doğru olacaktır (Baines, 2009: 180). Ongwen LRA’ya katıldığında kendi isteği ile örgütün içinde değildi. Örgütün şiddeti bir araç olarak kullandığı bilinmektedir ve aşırı şiddetin bir çocuğun ahlaki gelişimi üzerindeki etkisi hakkında henüz çok şey bilinmemektedir. LRA tarafından kaçırılan çocukların acımasız bir ortamda olduklarından yola çıkarak bu ergen ve çocukların zihinlerinde neler olduğuna dair açık iddialarda bulunmak da zorlaşmaktadır. Bu çocukların örgüt içinde yaşadıkları mağduriyet ve sorumlu oldukları eylemlerle nasıl başa çıkma mekanizmaları geliştirdikleri de bir muammadır. Örneğin kaçırıldıkları ortama mümkün olduğunca çabuk uyum sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Aksi halde cezalandırılır veya öldürülebilirler. Bireylerin bu ortama uyum sağlamaları kişisel özelliklerine göre açıkça fark göstermektedir (Boyden, 2003: 343). Çocukların yeni katıldıkları şiddet ortamını kendi açılarından nasıl ve ne ölçüde kontrol edebildikleri konusunda da bilim insanları arasında bir tartışmanın olduğu bilinmektedir. Kimi bilim insanları onların her şeyi yapmaya zorlandıkları için pasif kurbanlar olduklarını bu nedenle hiçbir sorumluluklarının olmadığını iddia etmektedirler. Dolayısıyla çocuklar liderlerine sadık olmak ve onları dinlemek zorundadırlar. Liderlerine meydan okumaları ve eylemleri hakkında düşünmeleri imkansızdır. Diğer taraftan çocuklar ve gençler şiddete ahlaki bir anlam yükleme yeteneğinden yoksundurlar. Bu durumda uzun süre şiddet uygulayan bu çocuklar ve gençlerin empati yeteneğinden yoksun olmaları veya bu yeteneği kaybetmeleri muhtemeldir (Baines, 2009: 178). Şiddet ortamına daha önce giren çocuklar ile birlikte şiddet davranışını normal bir uygulama olarak içselleştirmeye başlayabilirler (Boyden, 2003: 347). Çocuk askerlerin silahlı bir ortamda ne kadar uzun süre kaldıklarına bağlı olarak gelişimsel işlev bozuklukları yaşadıkları (Baines, 2009: 178) ve bu bozukluğun nedeninin aşırı şiddet olduğu inkar edilmemektedir. Yine de bazı yazarlara göre çocuklar sınırlandıkları koşullarda dahi iyi ve kötü duyguları bastırabilirler. Bu durumda her şeyden tamamen yoksun değillerdir. Dolayısıyla onların işlemiş olduğu suçlar hayatta kalabilmek konusunda çaresiz oldukları için yapmak zorunda kaldıkları eylemler değildir. Bir başka deyişle eylemlerinden sorumludurlar ve bir tür faildirler (Honwana, 2007: 69). Giddens’in yapılanma teorisine göre ise bu çocukların eylemleri üzerinde bir miktar güçleri olduğu doğru ancak içinde buldukları yapı tarafından sınırlandırılmış durumdadır (Giddens, 1984: 81). Bir başka ifade ile çocuklar içinde buldukları somut ve acil koşullarla başa çıkmak için taktiksel davranmaktadırlar. Kendilerine verilen emirleri reddetmek yerine kısa vadeli kazançlar için kısa vadeli seçimler yapmakta ve eylemlerinin sonuçları ve amaçları konusunda tam bir fikir sahibi olamamaktadırlar (Honwana, 2007: 51). Korkusuz olduğunu göstermek ve çatışmada aktif ve istekli olduklarını, zor ve tehlikeli görevleri yerine getirebileceği konusunda iddialı görünmek çocuğun şiddet ortamında ulaşamadığı gıda, giysi gibi ihtiyaçlarına erişimini kolaylaştıracaktır (Brett ve Specht, 2004: 12-30).

Dolayısıyla içinde bulunulan koşulların bu kadar karmaşık olduğu durumda henüz erişkin olmayan

kişilerin konumları da karmaşık hale gelmektedir.

Diğer taraftan uzlaşma terimi, adaletin temel unsurlarından biri olarak kabul edilir. Çatışma sonrası uzlaşma ve adalet çabalarının planlanması müzakere süreçlerinde bu nedenle barışın temel bir parçası haline gelmiştir (IDEA, 2008: 5-7). Bu nedenle, barış, adalet ve uzlaşma kavramları birbiri ile yakından ilişkilidir. Adalet katkıda bulunmak için uzlaşma ve barışın inşası sürecinde tüm farklı tarafların bir araya gelmesi önemlidir. LRA'da Ongwen gibi çocuk yaştaki faillerin, örgüt içinde çocuk yaşta şiddet eylemlerine katılanlar için kapsayıcı adaletin sağlanması gerekmektedir. Ancak bunun sağlanabilmesi suç sayılan eylemlerin zamanının tespit edilmesi gerekmektedir. Özellikle Uganda'da yaşanan çatışma türündeki silahlı eylemlerde grupların saptanması ve kişilerin mağdur ya da fail olup olmadıklarının tespiti zaman, eylem ve mekan ekseninde incelemeye tâbi tutulamamaktadır. Bu gruplar içindeki aktörlerin davranışlarına neden olan motivasyonun arkasında çeşitlilik vardır. Bu durumda suç teşkil eden eylemin yeri ve zamanının tespitinin yanı sıra kişilerin sorumluluk düzeyleri, eylemlerine dair hesap verilebilirlikleri kapsamında adalet stratejisi üretmeyi zorlaştırmaktadır.

Uganda ve Ongwen özelinde ise aktörlerin ve yerel halkın LRA hakkındaki algıları, duyguları veya sosyal çevrelerinin örgüte ve eylemlerine bakış açıları, iç çatışmanın başlangıcından itibaren yaşadıkları deneyimleri bir araya getirilip değerlendirilerek bu fail-mağdurlar için kimlikleri üzerinden adalet stratejileri geliştirilebilir.

SONUÇ

Onarıcı adalet yaklaşımının ceza adalet anlayışından farklı olarak “cezalandırma ve adaleti sağlama” algısının terkedilmeye başlandığı bir sistemi işaret ettiğini söylemek mümkündür. Bu yaklaşım muhakkak ki mükerrer suçluluğun azaltılma çalışması başta olmak üzere, suçun tarafı olan tüm aktörlerin yaralarının sarılmasına yönelik bir perspektif olması nedeniyle toplumda suçun azalması, ahlaki bozulmanın geriye döndürülmesi, hem mağdurun hem failin toplum yaşamına yeniden entegrasyonunun sağlanması gibi hedeflere yönelmektedir. Ancak bilinen o dur ki Uganda gibi devletlerin ülkelerinde yaşanan büyük acıların telafisi için insanlar birinin cezalandırıldığını görmek isteyebilir. Ancak Ongwen vakasında olduğu gibi yerel halkın içinden çocuk yaşta kaçırılan faillerin mağduriyetleri ve sorumlulukları hakkında şüpheye düşülür durumlar ortaya çıkmaktadır.

Aslında bu tür ağır insan haklarının ihlal edildiği durumlarda adaletin temel unsuru olarak kabul edilen uzlaşma sürecinde hem onarıcı hem cezalandırıcı adalet yaklaşımları fırsatlar sunabilir. Ceza adalet yaklaşımının amacı uzlaşma olamamasına rağmen sürece katkısı; cezasızlık sistemi yaratmayı engellemek, gelecekte yaşanması mümkün olan ihlalleri caydırmak, sürdürülebilir bir barışı sağlamak ve caydırıcı hukuk kurallarının varlığıyla mağdurunda intikam almasını önlemekle olabilmektedir. Onarıcı adaletin sonucunda hedeflenen uzlaşmanın sağlanmasıdır. Onarıcı adalet yöntemlerinde süreç son derece katılımcıdır ve bu katılım doğru yönetildiğinde uyumu ve uzlaşmayı sağlayabilmektedir. Uganda'da yaşanan savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve vahşetler söz konusu olduğunda bu süreçlere tüm toplumun dahil edilmesi gerekmektedir ki bu durum yine ziyadesi ile zordur. Büyük acıların yaşandığı durumların onarıcı adalet yöntemiyle tek başına çözülemeyeceği bir gerçektir. Onarıcı adalet ve uzlaşma

yöntemlerinde sadece affetme üzerine kurulu bir adalet anlayışı sistemi haline getirildiği durumlarda cezalandırma olgusu tamamen ortadan kalkabilecek bu da daha büyük sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilecektir.

Dolayısıyla hukukun toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yaşayan ve gelişen bir organik yapı olduğundan yola çıkarak tek yönlü adalet anlayışıyla ortak iyiyi bulmaya hedeflendiği ütopyası insanların daha fazlasını istediği gerçeğini göz ardı etmeye sebep olur. Bir başka deyişle hukukun gelişimi toplumun gelişmişlik düzeyiyle de yakından ilgilidir ve de paralel bir süreçtir. İnsan haklarının en ağır şekillerde ihlal edildiği günümüz dünyasında onarıcı adalet anlayışının tek başına uygulanarak toplumun çatışmaya neden olan her sorununa çözüm bulunamayacağı aşikardır. Dolayısıyla onarıcı adalet ve ceza adalet perspektiflerinin suçun ağırlığı ekseninde hukuk sistemlerine dahil olmaları gerekmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın özgün olduğunu, bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlanarak ortaya konulmuştur.

Teşekkür

Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ'a akademik desteği için teşekkür ederim.

Çıkar Beyanı

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlandığı için çıkar çatışması durumu yaşanmamıştır.

KAYNAKÇA

- Allen, T. (2005). "War and Justice in Northern Uganda: An Assessment of the International Criminal Court's Intervention, An Independent Report". Crisis States Research Centre Development Studies Institute, London School of Economics.
- Asimakopoulou, A. (2010). Justice and Accountability: Complex Political Perpetrators: Abducted as Children by the IRA in Northern Uganda. MA in Conflict Studies & Human Rights, Utrecht University.
- Baines, E. (2009). "Complex political perpetrators: reflections on Dominic Ongwen". in The Journal of Modern African Studies, 47.
- Bandura, A. (1990). "Mechanisms of Moral Disengagement". (Ed. W. Reich), Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, State of Mind, Cambridge: Woodrow Wilson International

Center for Scholars and Cambridge University Press, Woodrow Wilson International Center for Scholars.

Barton, C. (2000a). "Theories of Restorative Justice". Australian Journal of Professional and Applied Ethics, Vol. 2, No. 1.

Barton, C. (2000b). "Empowerment and Retribution in Criminal Justice". In Restorative Justice: From Philosophy to Practice, Heather Strang and John Braithwaite (Eds.). Aldershot: Dartmouth. Ch. 4.

Barton, C. (2000c). Theories of Restorative Justice. Just Peace?: Peace Making and Peace Building for the New Millennium. Proceedings of a Conference held 24 – 28, at Massey University, Albany, Aotearoa/New Zealand, (Ed. Warwick Tie), Massey University Centre for Justice and Peace Development.

Baytaç, A. B. (2012). "Onarıcı Adalet'e Genel Bir Bakış". İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 71.

Beccaria, C. (2016). Suçlar ve Cezalar Hakkında. (Çev. Sami Selçuk), İmge Kitabevi, 6. Baskı.

Boyden, J. (2003). "The Moral Development of Child Soldiers: what do adults have to fear?". in Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology.

Braithwaite, J. (2002). Restorative Justice and Responsive Regulation. Avustralya, Melbourne: Oxford University Press.

Brett, R. ve I., Specht (2004). Young Soldiers: why they choose to fight. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Falk, L., J., Lenz ve P., Okuma (2004). Sleepless in Gulu: A study of the Dynamics behind the Child Night Commuting Phenomena in Gulu, Uganda, SCIU, Kampala.

Gersony, R. (1997). "The Anguish of Northern Uganda". Report submitted to the US Embassy, Kampala and USAID Mission, Kampala.

Giddens, A. (1984). The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Berkeley: University of California Press.

Honwana, A. (2007). Child Soldiers in Africa. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.

Human Rights Watch (2010). "Trail of death: LRA atrocities in Northeastern Congo". <http://www.hrw.org/en/reports/2010/03/29/trail-death>, (12.10.2020).

IDEA. 2008. Traditional Justice and Reconciliation After Violent Conflict: Learning from African Experiences. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, para: 6. <https://www.idea.int/publications/catalogue/traditional-justice-and-reconciliation-after-violent-conflict-learning>, (10.04.2021).

In The Case of the Prosecutor V. Dominic Ongwen, No.: ICC-02/04-01/15 Date: 6 May 2021, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2021_04240.PDF, (20. 05. 2021).

- Miers, D. (2001). An International Review of Restorative Justice. Crime Reduction Research Series Paper 10, London.
- Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/onarici-adalet-programlari-el-kitabi>, (20.05.2021).
- Ongwen, D. ve T. Kwoyelo (2021). At the International Criminal Court and Uganda International Crimes Division. <https://www.ijmonitor.org/category/lra-trials/>, (20.05.2021).
- Özbek, M. S. (2018). “Onarıcı Adalet”, içinde Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed. Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayını-1, Birinci Baskı.
- Peachey, E. D. (1989). The Kitchener Experiment. In *Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community*, (Authors. Martin Wright and Burt Galaway), London: Newbury Park: Sage Publications.
- Retzinger, S. M. ve T. J., Scheff (1996). “Strategy for Community Conferences: Emotions and Social Bonds”. In *Restorative Justice: International Perspectives*, Ed: B. Galaway and J. Hudson, Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Temmerman, E. D. (2001). *Aboke Girls: Children Abducted in Northern Uganda*. Fountain Publishers, Kampala.
- UNOCHA. <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/AllDocsByUNID/c1290f89727275fac1256e3c005956eb>, (12.04.2021).
- Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century), 10. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Faillere Yönelik Muamele Kongresi, Viyana, 10-17 Nisan 2000, A/CONF. 184/4/Rev. 3.; Bangkok Declaration—Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 18-25 Nisan 2005.
- Werner, E. ve S., Henry (1995). *Criminological Theory: An Analysis of Its Underlying Assumptions*. Forth Worth, TX: Harcourt Brace College Publisher.
- <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/onarici-adalet-programlari-el-kitabi.pdf>, (22.06.2021).

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of the theory of restorative justice is to repair the damage caused as a result of the crime with the participation of the parties to the conflict. In this process, the participation of the actual victim of the crime and the perpetrator is envisaged, rather than ensuring justice by the hands of state bodies.

With the restorative justice approach, the offender and the victim are brought together to prevent social degradation, moral decadence, and the deterioration in traditional rules and relationships required by living in society, which is one of the consequences of the crime, and also aimed to prevent.

The concept of restorative justice leads to a new paradigm in the criminal justice system, requiring separation and differentiation from the “punitive justice” system seen in all modern criminal justice systems. Punitive justice refers to the crime committed as a violation of the legal order, while restorative justice considers it a destruction and damage. It would be appropriate to say that the main element of restorative justice is repair, not punishment. According to restorative justice, it is not the duty and right of the state to establish justice, and the right to have a say in the justice process belongs to the parties to disputes. In order for the restorative justice process to begin, the parties must have voluntary participation and the perpetrator must accept responsibility. The healing of the wounds caused by the crime and the provision of true decency between the parties are based on restorative justice.

The restorative justice approach has also been supported by international organizations in order to take on the workload of this approach and to bring a new perspective to the provision of social order, rather than being an alternative to the criminal justice approach adopted by many states in the justice system.

The goal of the restorative justice approach is actually a reaction directed at the act itself, which is defined as a crime. The perpetrator tries to eliminate his conscience on a number of grounds by his criminal act. This attitude represents the psychological aspect of one of the misconceptions that are being tried to be improved in the restorative justice approach. This psychological aspect has been tried to be explained by Bandura's examples.

It is possible to say that the restorative justice approach, unlike the criminal justice approach, points to a system in which the perception of “punishment and ensuring justice” has begun to be abandoned. This approach is undoubtedly a perspective to heal the wounds of all actors who are party to the crime, especially in the work of reducing repeated guilt. Therefore, the reduction of crime in society, reversing moral degradation, and also goals such as ensuring the reintegration of both the victim and the perpetrator into public life are aimed. However, it is known that in order to compensate for the great suffering experienced in the countries of states such as Uganda, people may want to see someone punished. However, as in the case of Ongwen, there are situations where local people are skeptical about the victim hood and responsibilities of perpetrators who were abducted as children.

In order for the restorative justice process to begin, the parties must have voluntary participation and the perpetrator must accept responsibility. The healing of the wounds caused by the crime and the provision of true decency between the parties are based on restorative justice.